

An important role in the triad of the past, the present and the future is given to the motive of the lost memory recovery. In the conditions of separation from the national roots, the image of Yevshan-potion becomes a key factor in the consciousness awakening for Ukrainians being in away from their Motherland.

The idea of inheritance is traced in legends, fairy tales and stories for children and youth, which preserves the past for the future and builds a new world in an independent prosperous Ukraine.

Key words: *Ukrainian Diaspora, children's literature, the image of Ukraine, mythology, generation, legend.*

УДК 821.161.2-31.09Бердник

Т. І. Конончук

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ВИМІРИ І ФОЛЬКЛОР У СТРУКТУРІ РОМАНУ «ПІТЬМА ВОГНИЩА НЕ РОЗПАЛЮЄ...» О. БЕРДНИКА

У статті проаналізовано екзистенційні виміри та фольклор у структурі роману «Пітьма вогнища не розпалює...» відомого українського письменника Олесь Бердника. З'ясовано, що художня реальність про Голодомор 1932-1933 рр. в Україні вибудовується відповідно до того, як розгорталася трагічні події в дійсності: колективізація, вибирання всього їстівного з господарств, покарання непокірних, голод, пошуки їжі, прохачі, масово опухлі, масово померлі, людодіство, виживання тих, хто лишився живий. Аналіз тексту виявляє компенсаторну функцію фольклору, його важливе етико-естетичне значення для відродження нації.

Ключові слова: *роман, художня реальність, Голодомор, фольклор, мотив, екзистенційні виміри, народна пісня, весільний обряд.*

Українська література багатьма жанрами осмислює трагедію Голодомору 1932–1933 років в Україні. Вітчизняні дослідники різноаспектно звертаються до таких текстів (А. Гурбанська, М. Жулинський, Н. Зборовська, Ю. Ковалів, М. Кульчицька, В. Мацько, Р. Мовчан, І. Руснак, Е. Соловей, Н. Тимошук та ін.). Однак роман «Пітьма вогнища не розпалює...» О. Бердника не потрапив у поле зору дослідників, хоча серед художніх текстів про Голодомор 1932–1933 рр. він посідає особне місце за ознаками ідіостилію автора як письменника-фантаста й водночас за чинниками екзистенційності й фольклору, що колоритно моделюють час, який автор прагнув подати якомога ближче до реальності. Авторська інтенція відтворити добу типологічна з іншими авторами, які зверталися до теми Голодомору; важливу роль у цих текстах відіграє автобіографізм. О. Бердник визначив жанр роману як науково-фантастичний. Хоча ще в анотації мовиться, що це «гостросюжетна оповідь про найболючіші проблеми нашого віку», що твір «охоплює минуле, сучасне й майбутнє Землі» [1, с. 2], що «масштаби сюжетної панорами: епоха трипільської культури, період формування Січі Запорозької (часи Байди), ХХ вік з аналізом феномена Гітлера й Сталіна, ХХІ вік з футурологічним колізіями...» [1, с. 2]. Роман названо за жанром як психоаналітична феєрія; в ньому багато сторінок присвячено перебуванню персонажів в інших світах, що, справді, відповідає авторському задуму відтворити іншу реальність, аби через неї привернути увагу до екзистенційної проблематики, з якою стикається людина

в реальному житті. Саме реальність є основним художнім часом твору, «про сенс буття та долю цивілізації ведеться від імені автора» [1, с. 2]. Враження Голодомору винесені автором із його дитинства, з розповідей родичів, сусідів.

У романі використано реальні топоніми. Це – села Кілов, Вороньків, Рогозів, це – міста Бориспіль, Березань, Київ, це – Херсонщина. Автор вибудовує символічний образ – країну Темряви, Світової В'язниці [1, с. 17–18]. За символічними образами прочитується радянська тоталітарна система, як і будь-яка інша тоталітарна система, що прагне втримати людину в жорстких рукавицях неправди й приниження; внаслідок такого життя «тремтіли стіни в'язниці від люті втомлених трударів» [1, с. 17]. Після узагальненого образу тоталітарної системи автор розгортає реальні картини зі своєї біографії, в якій узагальнено-символічно подана схема Світової В'язниці, що набуває конкретних характеристик, наповнюється персонажами, котрі є образами-родичами автора, його предками.

Своє дитинство автор малює, починаючи з Херсонщини, а потім розгортає історію роду від давніших часів, оповідаючи про те, як їхня сім'я опинилася в херсонських степах. Людина шукає, де знайти хоч якесь більш-менш спокійніше місце. Відтак усі дороги авторової родини пов'язані з прагненням знайти краще життя. «Згодом наша сім'я переїхала до Києва» [1, с. 33], на Херсонщині залишився дід. Автор акцентує увагу на образі діда, бо для нього важливо означити той трагічний час, який зачепив голодом усю Україну. І хоча дідову смерть змальовано скупими засобами, вони ефективно працюють на посилення трагічного аспекту: «Коли настав страшний тридцять третій рік, старий моряк помер від голоду. А втім, який він «старий» – всього шістдесят літ» [1, с. 33]. Картина типова для смерті глави сім'ї в голодні роки: він прагнув дістати харч родині, віддавав усе дітям, дружині. Відтак сам був завжди голодний, тому «згасав, як свічка» [1, с. 33]. Наголошено, що історію дідової смерті автор дізнався з розповіді баби. Це, як відомо, типове джерело інформації в родині, як зустрічаємо і в народних оповіданнях-свідченнях [2, с. 113, 249; 5, с. 158]. «Баба оповідала: ввечері сів за стіл читати книгу «Каміла Фламаріона, не маючи в роті й росинки. Вранці дружина покликала його – він сидів біля погаслої свічки, схиливши голову на стіл, не відгукнувся. З опущеної руки випала книга «Про невідоме» [1, с. 33].

Автор веде мову про своє голодне дитинство в Києві: «Почалися голодні дні, ми очікували щодня батька з роботи: він добирався додому трамваєм, тримаючись однією рукою за поручень, в другій руці теліпався казанок з соєвою розмазною. Мама справедливо ділила це місиво, часто віддавала свою порцію мені або сестрі, бачачи наші голодні вовчі оченята» [1, с. 34]. Змальовано образ комуні, в якій «дітвора завжди голодна» [1, с. 34], а «дорослі комунари колоною, з прапором, рушали вранці на поле. Працювали доти, доки не звучав дзвін і на вищі піднімався червоний прапор» [1, с. 35]. Показано, як у комуні нищилася духовність. Згадано, наприклад, Великдень, коли в церкві йшла служба Божа, а з району надійшло розпорядження цього ж дня «провести атеїстичний спектакль довкола церкви в с. Ревне на Київщині. В храмі співали «Христос воскрес із мертвих, смертю смерть поправ», а довкола танцювали переодягнені комунари, всі в масках, личинах – роги, свинячі рила, потворні пики. Діти сміялися, старенькі жінки, котрі слухали службу, хрестилися, плювалися...» [1, с. 35]. Говориться про те, як почали розпадатися комуні, «замість них виникали колгоспи» [1, с. 35].

Художнє мислення автора виводить його на буття їхньої родини в Києві, в Передмостовій Слобідці. Автор конкретно датує час, як це часто трапляється в текстах цієї тематики: «Була вражаюча повінь тридцять другого року» [1, с. 36]. «Настав страшний рік. Тридцять третій» [1, с. 36]. Фактологічно задокументовано

картини голодного лихоліття в комуні «Ленінка» в селі Ревне Бориспільського району на Київщині. Вони типологічні з описами в народних оповіданнях-свідченнях [5, с. 147, 162, 164; 6, с. 319, 353]. «По хатах ходили комнезамівці на чолі з представниками «згори», забирали все, що можна було їсти: зерно, спечений хліб, борошно, картоплю, буряки, моркву. Навіть те, що варилося в печі в горщиках, витягали й розбивали об землю» [1, с. 36]. Автор наводить свої дитячі спогади про найближчих сусідів, родичів: «Наша сусідка Оксана була вагітна, чекала дитини; коли грабіжники з комнезаму почали розбишакувати в хаті, витягаючи кашу з печі та хрюпаючи її об долівку, вона сховала маленький вузлик пшона під спідницю і сіла на нього. Учасниця ревізійної групи (до речі, Оксанина родичка) помітила це і звеліла їй встати. Висмикнувши вузлика з-під вагітної, вона врочисто показала його представникові центру: «Ви тільки гляньте на цей контрреволюційний елемент!» [1, с. 36]. Реакція на той вузлик була типовою, як це бачимо і в інших текстах. Персонажі знали, що забирається останнє, і за цими фактами вгадувалося їхнє наступне голодне буття. Тому вони кидалися захищати те, що одбиралося. Бердникова сусідка «Оксана впала на коліна, тримаючись за вузлик, звертаючи увагу на свою вагітність, але родичка була невблаганна й політично стійка: експропрійоване не віддавала» [1, с. 37]. В авторській оцінці позиції персонажа-експропріатора закладена гірка іронія – «політично стійка». Показано, як поведився начальник групи експропріаторів, він спокійний, бо бачив: його підопічні стараються вислужитися, – і відтак його завдання буде виконане. Крім того, він бачив, до чого йдеться, не міг не бачити й не розуміти, що люди почнуть масово вимирати. І «представник», змилостивившись, звелів: «Оставь ей узелок! Все равно подохнет!» [1, с. 37]. Прикметно, що автор не перекладає, а залишає мову оригіналу представника «згори».

Передбачувані результати не забарилися. Їх автор подає в узагальнених образах. Це масово опухлі, померлі, яким не можна скласти числа: «За кілька днів село почало перетворюватися в зборище понурих тіней. Люди напухали, вмирили. Трупи можна було знайти де завгодно: в полі, в лісі, на дорозі, на березі Дніпра» [1, с. 37]. Митець піднімає з глибин своєї пам'яті епізод за епізодом. Така особливість оповіді характерна й народним оповідачам, коли згадується ними найболючіше. «Пам'ятаю містичні картини...» [1, с. 37]. Отим «Пам'ятаю...» автор хоче показати, що він насамперед апелює до реалістичної стилістики. Він змальовує те містично-реальне, що пригадує: «...плентається вулицею конячина, тягне воза. Із-під рогожі стирчать на всі боки сині ноги. Мені цікаво, куди їх везуть, я біжу вслід за підводою. Візник зупиняється біля цвинтаря, там уже викопано велику й глибоку яму. Підходять копачі, піднімають край воза. Трупи безладно падають у яму. Звідусіль набігають здичавілі, бездомні собаки, гризуть трупи, їх відганяють, проте безуспішно... Мені страшно, я втікаю геть...» [1, с. 37]. Ситуація, згадана О. Бердником, типологічна з картиною художниці Ніни Марченко, виконаною олією, де на возі везуть накриті рогожею трупи, з-під рогожі стирчать ноги, на вулиці понурі дорослі й діти, вони такі виснажені, що скоро їх також підберуть і відправлять туди ж, куди повезли вже померлих. Аналогічних ситуацій знаходимо безліч в народних оповіданнях-свідченнях [3, с. 623, 716, 845, 993; 5, с. 158, 159; 6, с. 458, 459, 510, 536]. Наприклад: «Пам'ятаю, (...) як вранці заходили якісь люди і питали, чи є мертві. Кидали так, як дрова, кого в рядні, а кого й так, закопували на кладовищі» [5, с. 167].

Мотив їжі – один із найчастіше використовуваних у романі. Наприклад: «Батьку інколи давали трохи борошна, вівсяні колючі коржі, висівки з проса. Ми з сестрою давилися тими одвійками, вони не лізли в горло» [1, с. 37]. Образ прохачів типологічно постає в романі: «якісь жінки, прохали що-небудь поїсти» [1, с. 37]. Такі прохачі

ходили скрізь, але мало де що знаходили, бо до кого могли зайти, ті самі також були голодні. Письменник показує приклади милосердя від голодних голодним: «Мати віддавала останнє – обрізки картоплі, залишені для посадки. Одна дівчина увивалася ласкою біля матері, все обіцяла дати їй малини, коли ягоди визріють, взамін картопляних лушпайок» [1, с. 37]. Такі ситуації наводили людей на висновки, як краще організуватися, щоб вижити наступного року. Як, наприклад, в оповіданні-спогаді О. Терещенко [4], коли в них просила сусідська дівчина кукурудзи й наголошувала, що вони наступного року також насадять кукурудзи багато-багато, аби легше було виживати. Та й не дожила. Так і з прохачкою в О. Бердника сталося: до ягід малини справа не дійшла: «Ми через кілька днів відвідали ту дівчину, котра мешкала над річищем Дніпра» [1, с. 37]. Дівчина була мертва.

Автор фіксує інші деталі доби Голодомору: «Довкола – спустошені садиби, здичавілі коти. Вибиті вікна. Ніде нікого. На полу біля припічка – вже розкладений труп дівчини» [1, с. 37]. Короткі речення посилюють динаміку оповіді. Констатується, що й до їхньої оселі навесні «завітав майже повний голод» [1, с. 38], а це вже 1933 рік; вони «з сестрою їли солодкуваті суцвіття. Я пригасав, ледве пересував ноги. Приходила цілковита байдужість...» [1, с. 38]. Автор показує, що порятувало його від смерті: батько «найнявся ковалем у колгоспі, що виник на місці комуни «Ленінка». Голова Тютюн (прекрасна, чуйна людина) дав йому трохи продуктів авансом. Це був рятунок. Мати за короткий час відходила нас з сестрою, і ми вже почали рухатися, бігати...» [1, с. 38]. Цей епізод показує, що окремі представники влади йшли назустріч людям, хоч самі ризикували. Таких арештовували, розстрілювали, відправляли в заслання.

Авторське письмо нагадує своєрідний лист нащадкам: «Пізніше я довідався, що в той страшний рік померло від голоду кілька мільйонів чоловік на Україні і в Росії. Досі серце не може простити цього страхітливого злочину Сталіна та його поплічників: навіщо? навіщо? Інколи здається, що за цією, по суті, мізерною і банальною постаттю стояла титанічна космічна тінь. Такий злочин, як голод тридцять третього, неможливо пояснити лише сваволею диктатора. Занадто легковажне пояснення!..» [1, с. 38].

Показано, як у роки колективізації руйнувалася мораль: «Пізніше, коли жорстока колективізація розчахнула совість народу, всі тисячолітні традиції честі й совісті було спаплюжено, навіть слово «красти» замінили словом «брати». «Я взяв», «ми взяли». Де? Не має значення. На колгоспному полі, в шкільному саду, на леваді сусіда. Сіно, солома, буряки, зерно на току – брати можна все, що потрапить під руку. Суд? Тюрма, табір? Ніщо не втримувало. Тисячолітні заборона впали під ураганним натиском сваволі й беззаконня, мури сумління й духовного самозахисту обрушилися в прірву демонічної вседозволеності» [1, с. 42].

Автор наголошує, що «можна пояснити ту страхітливую деформацію духу: ще котився понад краєм холодний подих тотального голоду, ще болем і соромом відгукувалися в народнім сумлінні часті випадки людоїдства, я чув про те, хоч такі розповіді в дитячій свідомості відкладалися там же, де й страшні та чаклунські казки» [1, с. 42–43]. О. Бердник наводить одну з таких історій про людоїдство; наголошуючи на її достовірності, вказує час і місце події: «Скажімо, село Краснопілка, що межувало з нашим селом. Там в тридцять третьому, збожеволівши від голоду, мати з старшим сином з'їли батька, а потім почергово – від старшого до меншого – п'ятеро чи шестеро дітей. Коли до хати прийшли комсомольці та комнезамівці, старший син варив у чавуні залишки матері в печі. Коли його забирали, він безтямно усміхався, тягнувшись брудними, порепаними руками до кісток, що стирчали з чавуна» [1, с. 43].

Або такий наводить факт: «А в Трипіллі, де тоді була річкова пристань, забрали стару жінку з дочкою, котрі сформували своєрідний сімейний «кооператив». Запрошували пасажирів на ночівлю, підгодовували пиріжками та борщем, а потім ті люди безслідно пропадали. Як виявилось, нічліжників убивали, перетворюючи в пиріжки, котлети, холодець. Якомусь хлопцю пощастило вирватися з рук убивць, і тоді «кооператив» тріснув: міліція заарештувала бізнесменів сталінської епохи» [1, с. 43]. Авторська оповідь будується як ланцюжок історій-подій з Голодомору, що всебічно розкривають трагедію. Наприклад: «Мама оповідала, що на ринках у Києві лікарі проводили лекції, пояснюючи покупцям, чим відрізняється людське м'ясо від яловичини або свинини. І сама вона ледь-ледь не потрапила під ніж «заготівельників», обманута якоюсь меткою жіночкою, котра обіцяла їй продати пшона за невелику ціну. Треба було зайти в якийсь темний підвал, але маму зупинив нездоланний жах, вона просила: «Винесіть пшоно сюди, тут розплатимось». Жіночка звивалася вужем, запрошувала: «Та тут кілька кроків, зайдіть!» Але мама вперлася – ані руш з місця. Тоді з глибини підвалу виглянув волохатий, похмурий здоровило і злобно сказав: «Догадлива сука! Щастя твоє!» Мама кинулася стрімголов від того двору і кілька днів не могла отямитися від несусвітнього жаху» [1, с. 43].

О. Бердник вводить у текст зразки фольклору, наголошуючи на його магії в житті народу; на думку автора, «всі ті речитативи та пісні, арії, сюїти, роздуми та голосіння своєю природністю, простотою, геніальністю дорівнюють стихійним силам Землі й Неба: воді, вогню, повітрю, зоряній безмірності. Це був неповторний Всесвіт Душі, котрого марно шукати у штучних зусиллях нинішніх апологетів «обрядів», висмоктаних з пальця бездуховних сучасників» [1, с. 67]. Наприклад, згадуючи «літо тридцять шостого року» [1, с. 63], автор занурюється в обрядову народну стихію. Наголошує, маркуючи недавні жахи Голодомору: «Дитяча свідомість практично повністю закреслила лихоліття недавньої голодовки, містичні видива мертвих людей, тихий шепіт Марії понад віками: «Раввуні!» (що означає звернення до Ісуса за Біблією «Учителю!» – *Т. Конончук*) [1, с. 63]. Автор документує час свого життя і своїх земляків і водночас живописує національну реальність: «Минуло три навчальні роки в Буртянській середній школі. Осінні листопади, засніжені зими, розкішні весни... Космічний велет крутив зоряну карусель, витворюючи перед зачарованим оком дитини світлограй земного буття, лаштунки дивоглядної вистави, що тривала з правіку...» [1, с. 63]. Прикметний авторський наголос на силі фольклору як сили, що зцілює душу й тіло: «понад всією тією новітньою екзотикою пливло правічне народне життя...» [1, с. 66].

Авторська оповідь звертається до народних традицій як найпоетичнішої складової буття народу. Письменник розповідає, наприклад, про те, що коли «народжувалися діти, одружувались нові пари, – творилися чарівні містерії весілля та щорічних свят» [1, с. 66]. У тих дійствах брала участь громада всього села, відчувалася всенародна радість, і, наприклад, коли двоє ставали до шлюбу, то в дійстві весілля «відображалася стихійна радість всієї громади, відчувалося, що це справді не лише справа д в о х, а дійство ц і л о г о н а р о д у» (розбивка автора – *Т. Конончук*) [1, с. 66]. Письменник називає обряд весілля «багатоденними операми» [1, с. 66], захоплено виголошуючи: «Скільки віків творилося те чудо?» [1, с. 66]. І висловлює жаль уже з погляду на пізніші часи радянської дійсності: «І як «легко», як хутко воно розчинилося на лихоманкових вітрах епохи, щоб замінитися сміттям псевдокультури!» [1, с. 66–67].

О. Бердник не втримується, щоб не зафіксувати, не згадати «бодай кілька фрагментів з тої хвилюючої вистави, щоб втямити, що розгубили ми на манівцях сатанинських років...» [1, с. 67]. Він наводить фрагменти з перлин народної творчості:

« – Сивая зозуленько, / Не вставай раненько, / Не куй так жалібненько. / – Як мені не кувати, / Коли має осінь наставати. / Оленчина матінко, / Не вставай так раненько, / Не плач жалібненько. / – Як мені не плакати – / Одну дочку маю – / Треба віддавати. / Не розвивайся, гаю, / Не завдавай жалю, / Не розвивайтесь, луги, / Не завдавайте туги, / Бо й так тугу маю, / Дочку від себе оддаю, / Та в чужу сторононьку, / Не в свою родиноньку...» [1, с. 67]. Автор не втримується і наводить ще один зразок: « – Кучерявий Іванко, кучерявий, / Хто ж тобі кучері позавивав? / – Позавивала мені Маруся / Темної ночі, ясної свічі, / Ясного сонечка у віконечка...» [1, с. 67].

Письменник подає зразок, про який каже, що таких «тисячі в ритуалі весілля: «Ой думай, Марусю, та не думай, – / Пливти тобі дві річечки, третій Дунай. / За Дунаєм черешенька з ягідками, / А вже ж тобі не гуляти з дівоньками. / Обламаю черешеньку, хоч не всю, / Погуляю неділеньку хоч одну...» [1, с. 67].

Автором наголошено, яку вагому частку буття склали традиції, творячи магічне дійство самотнього народного життя, в якому був великий потяг до етичного і красивого: «Що б не діялося в ті осінні хвилюючі дні, все було з п і с н е ю, з мудрістю, з щ и р і с т ю: чи випікалися шишки весільні або короваї, чи приходила наречена селом, запрошуючи всіх на весілля, чи перевозився скарб з хати в хату – всюди примовки, всюди поезія – неповторна, запашна, відточена, відшліфована тисячолітнім редактором – духом нації» (розбивка автора – *Т. Конончук*) [1, с. 68].

Про фольклор, народну пісню знаходимо в тексті, наприклад, такі думки: «Мама, татко, квітка, земля, вода. Скажеш – і цілий світ у думці. Мамочко, як чарівно! А ми розмовляємо, співаємо, не задумуючись, що х т о с ь подарував те диво (розбивка автора – *Т. Конончук*). Хто ж, коли? Ось чому так хвилює мене пісня, що її любить співати моя мама та її сусідки» [1, с.112]. Автор наводить пісню, що виявляє баладний лад, поетичну душу народу: «Од поля до поля / Виросла тополя. / Питав козак дівку: / – Чи будеш ти моя? / – Пощитай, козаче, / Всі зорі на небі. / Як перещитаєш – / Вийду я за тебе! / Щитав козак зорі, / Та не дощитався, / Питав козак дівку, – / Та й не допитався...» [1, с. 113]. Як сприймалося дійство традиційного обряду майбутнім письменником? «Ясна річ, що всі мої нинішні міркування – це підсумок цілого життя, проте й тоді, в дитячі літа, душа сприймала *струмок* (виділення наше – *Т. Конончук*) пращурівських традицій як є д и н о можливий і вартісний поза всякими о ц і н к а м и «культурних» зайд...» (розбивка автора – *Т. Конончук*) [1, с. 68].

Уводячи фольклорні елементи в поле оповіді, автор привертає увагу до самотніх зразків народної творчості й наголошує на їхній безцінній вартості. Вони, запевняє письменник, відображають світогляд народу, його етико-естетичні ідеали. Прикметно, що в тексті роману після моторошних картин Голодомору сторінки із зразками пісенного фольклору несуть і для читача зцілюючий ефект. Отже, аналіз тексту виявляє чинники екзистенційності, що важливі для автора, аби відтворити близько до реальності трагедію Голодомору 1932–1933 рр. в Україні, та залучений пісенний фольклор, який демонструє компенсаторну функцію, непроминальне значення для відродження нації. Вважаємо, що взяті до аналізу аспекти мають **перспективу** дослідження в літературних творах спорідненої тематики.

Список використаної літератури

1. Бердник О. Питьма вогнища не розпалює... : психоаналітична феєрія : наук.–фанта. роман / О. Бердник. – Київ : Український письменник, 1993. – 303 с. ; Berdnyk O. Pitma vohnyshcha ne rozpaluie... : psykhoanalychna feieriia : nauk.–fant. roman / O. Berdnyk. – Kyiv : Ukrainskyi pysmennyk, 1993. – 303 s.

2. Борисенко В. Свіча пам'яті : усна історія про геноцид українців у 1932–1933 роках / В. Борисенко. – Київ : Стилос, 2007. – 288 с. ; Borysenko V. Svicha pamiati : usna istoriia pro henotsyd ukrainsiv u 1932–1933 rokakh / V. Borysenko. – Kyiv : Stylos, 2007. – 288 s.

3. Воля О. Мор : книга буття України / О. Воля. – Київ : Кобза, 2002. – 1152 с. ; Volia O. Mor : knyha buttia Ukrainy / O. Volia. – Kyiv : Kobza, 2002. – 1152 s.

4. Конончук Т. Журжинська всеукраїнська трагедія / Т. Конончук // Понад Тікичем. – 2005. – 12 квіт. ; Kononchuk T. Zhurzhynska vseukrainska trahediia / T. Kononchuk // Ponad Tikychem. – 2005. – 12 kvit.

5. Конончук Т. Затемнення українського сонця, або Трагедія Голодомору 1932–1933 років у фольклорі України : моногр. / Т. Конончук. – Київ : Твім інтер, 1998. – 216 с. ; Kononchuk T. Zatemnennia ukrainskoho sontsia, abo Trahediia Holodomoru 1932–1933 rokiv u folklori Ukrainy : monohr. / T. Kononchuk. – Kyiv : Tvim inter, 1998. – 216 s.

6. 33-й : Голод : народна книга-меморіал / підгот. Л. Коваленко, В. Маняком. – Київ : Радянський письменник, 1991. – 584 с. ; 33-у : Holod : narodna knyha-memorial / pidhot. L. Kovalenko, V. Maniakom. – Kyiv : Radianskyi pysmennyk, 1991. – 584 s.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2017.

T. I. Kononchuk

EXISTENTIAL DIMENSIONS AND FOLKLORE IN THE STRUCTURE OF THE NOVEL

«DARKNESS DOES NOT BURN UP THE BONFIRE...» BY O. BERDNYK

The purpose of the article is to analyze the existential dimensions and folklore in the structure of the novel «The Darkness Does not Burn up the Bonfire ...» by the famous Ukrainian writer Oles Berdnyk, a significant part of which is devoted to the Holodomor of 1932-1933 in Ukraine. This one of the greatest tragedies of the Ukrainian people is known to have been depicted in various genres of Ukrainian literature. Domestic researchers (A. Hurbanska, M. Zhulynsky, N. Zborovska, Y. Kovaliv, M. Kulchytska, V. Matsko, R. Movchan, I. Rusnak, E. Solovei, N. Tymoshchuk and others) refer to such texts in various ways. However, the novel «The Darkness Does not Burn up the Bonfire...» by O. Berdnyk has not been paid scientists' attention yet. It occupies a separate place among the fiction texts about the Holodomor according to both the author's style as a science fiction writer and factors of existentialism and folklore.

The author's intention to reproduce the era close to reality is typological with other authors who have turned their attention to the subject of the Holodomor; autobiography plays an important role in these texts. The novel by O. Berdnyk, in fact, is «a burning story about the most painful problems of our time (...), it covers the past, present and future ...» [1, p. 2]. The impressions of the Holodomor were brought back by the author's childhood, relatives' and neighbors' stories. The text shows an active appeal to actual toponyms. All of them are related to the presence of characters in different regions of Ukraine, show the state of the entire starving Ukraine. The motives of collectivization, forcible harvesting of bread, agitation to take away all their property and go to the collective farms, the motive of violent actions of the authorities concerning the disobedient, the motives of hunger, the search for food, the carnage, the mercy of the hungry to the still more hungry, the motive of the power's indifference to those who are brought to tragic finale were revealed in the novel. The second part of it tells about the author's impressions of the events of 1936. Among them there were weddings with the rituals that have long been established by the Ukrainian people and recorded its ethical and aesthetic ideals in his songs. The writer describes these rituals, introduces texts of wedding and comic social and household songs.

By means of weddings' images and songs the writer shows that the nation has inexhaustible sources for survival and revival. In the context of the recent Holodomor, folk songs appear in the novel as a breath of clean air for those who have miraculously survived and through whom the revival will take place.

Thus, O. Berdnyk's novel «The Darkness Does not Burn up the Bonfire ...» by its imaginative system, existential measures of the lives of Ukrainians in the circumstances of the Holodomor tragedy, suggested folk patterns shows that only light can give a new light. This light in the novel is the human soul filled with the desire to live in joy and gratitude. The people's mood is manifested in the traditional oral folk poetry. The tragedy of the experience strengthens the need for the light and the good that necessarily come to replace the dark, the writer says. Thus, the analysis of the text reveals existential factors that are important to the author in order to reproduce the tragedy of the 1932-1933 Holodomor in Ukraine close to reality as much as folklore applied to demonstrate its compensatory function and timeless ethical and aesthetic value for the revival of the nation.

Key words: *novel, art reality, Holodomor, famine, folklore, motive, existential dimensions, folk song, marriage traditions.*

УДК 821.111(71)-193.3.09

Н. М. Коцай

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ТА ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОНЕТІВ ПІТЕРА НОРМАНА ЗІ ЗБІРКИ «THE SHAPE INSIDE»

У статті проаналізовані сонети сучасного канадського поета Пітера Нормана зі збірки «The Shape Inside» у лінгвокультурному та лінгвостилістичному аспектах. Встановлено, що сонети написані переважно з домінуванням італійського та англійського типу сонету та використанням ямбічної основи. До лінгвокультурних особливостей належить звернення до таких тем, як сімейні відносини, кохання, релігія, страхи, які розкриваються у тексті сонетів за допомогою лінгвостилістичних прийомів на фонетичному, лексичному та синтаксичному рівнях.. Крім того, зроблена спроба пояснити зв'язок між лейтмотивами збірки (страх і безсоння) та використанням картини «Привид Блохи» Вільяма Блейка на обкладинці сонетної збірки «The Shape Inside».

Ключові слова: *сонет, література, лінгвокультурологічний аспект, лінгвостилістичний аспект, Пітер Норман, Вільям Блейк.*

Постановка проблеми. Мова – це не лише матеріал для спілкування та написання творів, це ще й спільне та неподільне для цілого народу, його душа, самоідентифікація. Вона вербалізує та виражає внутрішній світ людини за допомогою літератури, а література, будучи одним із проявів культури, в свою чергу тісно пов'язує культуру й мову, відображаючи культурні реалії, традиції та тенденції.

Почувши слово «сонет», зазвичай люди уявляють образи закоханих людей, у пам'яті виринають імена Петрарки, Ронсара, Шекспіра, й згадуються 14 рядків, наповнені романтикою. Це все, безперечно, вірно для класичного сонету, але мало хто асоціює сонет з сьогоденням.